

פרקים מתוך "מגילת היסורין" — יומן גיטו ורשה

מאת ח. א. קפלן

353.

אל הצסקים בשאלו על גניבות' היה כנסה לסת-מא. אצל אחד נשני טאה
אחיו. צומוע זולות א' ז'ו' אכנישת המוכנה? מיין יכזו זיוע!

הגזע! וקצע!

28. VII. 42

העבד הוא ומחזור גמץ אפע. מיין אפי אויב אנלינה. על אחד רחוב
אשצומו הסוכות הולעב וקובה. חם וגולד - חלפז וזאנז; ואם נאל הנחם
מזו וזכורו אלאו - ימות מדעז ומעצבות קפ. בשתניסם רכזו הקיול
קצו ונת הגרשה היוגית הדאצות הקול אטת מלניס; יואל הקול
הואנעז ומכרר גווי בשטח הוועדות הווי וזלה בחתה זכרת
מלניס לוא. בציר הולק ומתקלם גפע יונקניס; א' ידו לאקנה של
כתם מוזחדיס יוא ידו צ'וד קאט בחובות. הימסן חוואסן - לכתם
מוכנה, ט' מן ה'לוק אמוד א' קתמו סודריו, אמת סקונה והשניה
כונע. על לאקנה הנעצית א' ידו חבונה קצוה של אטריס קינה אמון
אמתניסמת טעל ומוד קון דרו החלע. הלאת בשחום מתחבויס או
גשחויס ונשניס; אמר בשחום" וון אמסור אקווי. זולה אלו חוואסן
השני: ה'צ'וד בחובות. "ה'תקניד נה קצוה א' דעמה בטח - צודרת
אורת חבונה וון אפע ולהכדולס ג'ציוולויס קאטוס. פונקס - בני
בוקל אמלניסויס של חוטאום אקאטוס. הם מכוונט אנצ'ודוט ית
סוקרודות קפי קצוה ונבטאום ונת ס'נלע. הווע א'ט אט מאוד

5.XI.39

„הרצון הוא אבי הרעיון“, ולכן בשעת מצוקה הולכות ורווחות שמועות של פדות ושל גאולה. כליה חמרית ורוחנית עתידה לבוא עלינו. התגאינו עד כה ב„נצח ישראל“; מסופקני אם מי שהוא עודנו מאמין בזה. הרדיפות של ימי הבינים החשכים כאין וכאפס הן לעומת הצרות הנוראות המשתרגות עלינו היום מידי הנאצים. בזמנים פרימיטיביים גם אמצעי העינוי היו פרימיטיביים. המציק של ימי הבינים ידע להכיר רק שני קצוות: חיים או מות. כל זמן שכן אדם חי, ואפילו אם הוא יהודי, נתנו לו לחיות. גם היתה לו ברירה לבחור בחיים ולראות את עולמו בחייו: השמד! או: הגלות! לא כן באינקביזיציה הנאצית. נוטלים את חי היהודי ע״י קיפוח פרנסתו, ע״י הגבלות „חוקיות“ ומשפטים אכזריים, ע״י ענויים סדיסטיים כאלה, שבימי הבינים היו מתביישים לפרסם אותם בקהל. שריפת נשמה חוטאת היתה לפי מושגי הדור, אבל לענות איש מפני שנוול ב„חטא“ לפי מושגי התלנים, לא היה אף בימי הבינים, מן המנהג. בימינו אלה — אין מוצא!

היהדות הפולנית עומדת לפני כליון גמור. האמצעים אינם פשוטים, אלא נוקבים עד תהום, עד שרשי קיומנו, שהולכים ונעקרים, הולכים ונתלשים, הולכים ונקצצים. אם לא תבוא איוו ישועה פתאומית, בדרך הטבע, או אפילו שלא בדרך הטבע, כי ברגעי מצוקה כאלה מתחילים להאמין אפילו בנסים, נהיה עדים לתופעה טרגית שאין דומה לה בתולדות ישראל, המלאות יסורי-שואל, והיא — כליון והשמדה גמורים של קיבוץ יהודי שמילא תפקיד כל כך חשוב בחיינו ההיסטוריים. היהדות הפולנית תרד מעל במת ישראל. גסיסתה התחילה. שליש ימות ברעב; שליש יגלה לסוביטים; ושליש יחיה חי עוני ודחוקת, חי פריים, ירד עד הדיוטא התחתונה בסולם הסוציאלי, יפרנס את עצמו בפרנסות בזויות, לא יהיה מוכשר לשום יצירה תרבותית, וברידתו האקונומית והתרבותית יגיע בשיפלותו עד למדרגת הקבוץ היהודי שבתמן, או שבפרס.

בפרספקטיבה איומה זו אין שום גוזמא והפלגה!!

10.III.40

... באשרנו שלא עמד הכובש על טיבה של יהדות פולניה וכוחה החיוני. על פי השכל — אנחנו מחוייבים לגוע. על פי חוקי הטבע — סופנו לאבדון ולכלייה גמורה. כיצד יכול קיבוץ שלם להיזון כשאינו לו שום אחיזה בחיים? הלא אין לך מקצוע ומשלוח-יד שלא יהיו מוגדרים ומסוייגים בשבילנו!

אבל גם הפעם איננו „שווה בשווה“ עם חוקי הטבע. טבוע בנו איזה כוח נעלם, רזי וסודי המעמידנו ומקיימנו על אף כל החוקים הטבעיים. אם אי-אפשר לחיות מן המותר אנחנו חיים מן האסור. ואין זה גנאי לנו. המותר אינו אלא הסכס וגם האסור עומד על ההסכס. ומי שאינו נותן יד להסכס אינו מחייבו. ובפרט אסור ומותר של כובש ברברי, הצר את החיים כדמותו וכלצמו, לפי מושגיו הרצחניים והחמסניים.

כוח סודי זה פועל בנו נפלאות והא ראייה: אין בנו מקרים של מאבדי עצמם לדעת! היהדות הגרמנית כרעה ונפלה. תיכף ומיד תם כוחה המעמידה והמחייה. רעדה אחזתה ובאה עד משבר. כשלא היה לה פתח הצלה בשמד גזרה על עצמה את דינה — לגווע. נטולי כוח לחיות מצאו אלפי יהודים את מקלטם — בשאול. גם היהדות האוסטרית — לא עברו ימים מועטים והיא התנוונה והלכה תמס. כל גזירה חדשה העלתה על מזבחה אלפי קרבנות. משפחות שלימות סילקו עצמן ברצון כשהעולם נעשה צר להן. גאים ומלאים הכרת עצמם עמדו אלפי יהודי גרמניה ואוסטריה ושמו קץ לחייהם.

לא כן יהודי פולניה — המדוכאים והרצוצים, הבזויים והשפלים: הם אוהבים את החיים ואינם רוצים להסתלק מן העולם לפני זמנם. אמרו מה שתאמרו: השאיפה לחיים במצוקה נוראה כזו שלנו היא — פועל יוצא של איזה כוח טמיר ונעלם שעוד טרם עמדנו על מהותו. זהו כוח-מעמיד נפלא שרק הקיבוצים היותר איתנים והיותר חשולים שבעמנו נתברכו בו.

העובדה שכמעט אין לנו מאבדי עצמם לדעת ראוייה להדגשה (מחידות) מיוחדת.

ערומים נותרנו. אבל כל זמן שכח טמיר זה מסתתר בנו לא אמרנו נואש. וכוחו של כוח זה צפון בהויתתה המקורית של יהדות פולניה, המעורת שרשים במסורתנו הנצחית, שציוותה לנו את החיים. ביחד עם משוררנו תאמר יהדות פולניה:

ניצוץ אחד מסתתר בצור לבי,

ניצוץ קטן, אך כלו שלי הוא;

לא שאלתיו מאיש, לא גנבתיו

כי ממני ובי הוא...

25.X.40 מוצאי חג הסכות, תש"א

בעצם התוגה — חג השמחה! ואין זו שמחל חילוניות אלא „שמחת-תורה“, תורה זו שעליה הורגנו כל היום, שעליה היינו כצאן טבחה. שעליה באנו באש ובמים. בשנה שעברה היה חושך במעונותינו, אבל שביב של תקוה עוד היבהב בנשמותינו. ידענו את טיבו של הרוצח מפי השמועה ולכן חשדנו בו שעם כל רשעותו ואכזריותו יש בו רגש אנושי ולאחר שנפטרנו מבלהות המלחמה ירווח לנו, כי יתן לנו במתנה וברוב חסדו אפשרות של קיום אנושי פרימיטיבי. אחרי שנה של יסורי גו ונפש, שלא היו כמוהם מימות עולם, תשרור אפילה גם בנשמותינו. החג עבר תחת רושם הגיטו וכל חזיונות הלואי הכרוכים בתהליך יצירתו והתהוותו. ברי לנו שהגיטו יהיה סגור. ידחקו אותנו לתוך תחום יהודי גדור ומובדל מהעולם החיצון כחוטאים ופושעים יסתתמו כל מקורות הפרנסה. כנצורים בעיר נצורה נהיה; כמחנה מצורעים חלאת המין האנושי נהיה גם בעינינו אנו. יש שמשעשעים אותנו בתקוה שהגיטו יהיה פתוח ונוכל לבוא במשא ומתן עם העולם החיצוני. קשה לי להאמין בזה. גיטו פתוח הוא פגימה בשיטת הנאציזם, שביחס ליהודים היא תמיד מלאה ושלמה, ואם נניח אפילו

שזמן ידוע לא יסגר כולו ודאי הוא שיסגר למחצה. כולו יהיה מוקף חומות עם חוטי-ברזל דוקרים מלבד בשנים שלושה רחובות מפולשים שדרך בם יהיה מעבר אל ורשה הארית, ורק בשעות ידועות מותר יהיה לגרי הגיטו להשאר מחוץ לתחומם. ימי איד ושבר משמשים ובאים. נכונים לנו ימי רעב ורוון, ימי דלות ועוני...

ואף על פי כן — לא העלבנו את תורתנו הנצחית. זו לא היתה שמחה צוחנית אבל פנימית, לבבית ומפני זה יותר חמה ומורגשת. בכל מקום נערכו מסיבות-חג ובכל מנין לתפילה ברכו על הכוס. אצל החסידים היו אף ריקודים, כדרכם בקודש. סח לי איש מהימן שבליל התקדש חג פגע ברחוב מילא חבורה גדולה של חסידים ותיקים שזימרו שירי חג במקלה ובראש הומיות ואחריה קהל גדול של סקרנים ומבקשי מאורעות. צהלה ושמחה במילא הקבצנית!! וכשפצחו את פיהם בשירה זימרה באו לידי התפשטות החושים ולא אבו להפסיק עד שניגש אליהם איזה אפיקורוס ונתן עליהם בקולו: — יהודים! — ונשמרתם לנפשותיכם" היא מצות עשה מן התורה; שעת סכנה היא לנו. חדלו מזה — ורק אז חדלו. והיו כאלה שענו מרוב תהלהבותם: — אין אנו חוששים לרוצח! "מיר האבען איהם אין דרערד"!!

ועוד. אין האיסור החמור מעכב בנו מלקרוא לאספות ולמסבות, שבהן אנו מתנים את צרותינו ויסורינו ואת כל אשר עבר עלינו. משמיעים נאומים וברמזים ברורים מבינים את הקהל על דבר המצב.

אתמול, בליל שמחת תורה השתתפתי במסבה ציונית, שהתקיימה בבית התמחוי הציוני, שברחוב זאמנהוף 13. בית תמחוי זה — ידי הציונים יסדוהו והוא משמש מקום כינוס לאינטליגנציה הציונית, בין מורשה ובין מערים אחרות, שנעקרו מערי מולדתם ומצאו מקלט בורשה. ביחוד הרבה מבני עליה לודזאיים. כחמישים איש באו. זו היתה מסיבה חמה ונעימה של חברים לדעה ולעבודה. אבל — בתוקף השעה שבה אנו חיים שנו מהמנהג המקובל להשמיע נאומי-כוס חגיגיים. המסיבה נהפכה — כבטוי היושב ראש קאמינר — לקונפרנציה ארצית עם ויכוחי-ביקורת "סוערים" על דבר עבודת פליטי הצ. ק. שאינם עוסקים בצרכי ציבורם הציוני בזריזות הדרושה. זנחו את הקהלה, שבה מתרכזים כעת כל החיים הציבוריים; קהלה זו שבמאמר הכובש היא ממלאה בימי מצוקה אלה תפקידים ממלכתיים. אחדים מחברי המסיבה השמיעו ביקורת חריפה עד שנציגי הצ. ק. היו מוכרחים "לקחת את לשונם" ולהצטרף, וכל זה אירע שלא בכוונה תחילה. כל אחד השמיע מה שנצבר בלבו. מה יתנו ומה יוסיפו לנו נאומי-כוס חגיגיים בשעה שצפויה לנו סכנה פיזית לגווע ברעב??

בתשובותיהם של פליטי הצ. ק. מ. קירשנבוים ובלוך היו קטעים מענינים, המפיצים קצת אורה על שדה הפעולה הציבורית שבתוך הקהילה ומחוצה לה. וברשימתי הבאה לא אמנע את עצמי מלרשום את תמציתם לדורות הבאים.

אני הקטן הייתי יוצא מן הכלל, בנאומי החגיגי שדברתי עברית. עזבתי עיני חול והרימתי כוס של ברכה לכבוד תורתנו...

15.II.41

ילדי ישראל לומדים במסתרם. בעודם קטנים הם טועמים טעם של אנוסים. כל מקום שיש בו כינוס של ציבור יהודי, בין יהודים גדולים ובין יהודים קטנים, סגור ומסוגר; אין יוצא ואין בא. ואולי לא (דיקטת) דייקתי כל צרכי. יוצאים ובאים מהם ובהם פליטים ומחוסרי גג שבאלפיהם וברבבותיהם נמלטו לגיטו היהודי המלא על כל גדותיו ככלוב מלא עוף. בבתי הכנסיות לשעבר מצאו להם „מנוח“ הפליטים והמגורשים; ובבתי הספר לשעבר נפתחו בתי תמחוי, או שהושכרו לדירים פרטים. ה„יודען ראט“ נתחייב על פי דין לפתוח בתי-ספר למתחילים לילדי ישראל, אף גם לכלכלם, אלא שמפני ה„מחלות המתדבקות“ שנוגע בהן הגיטו, אין הכובש מרשה לפתחם. אין זו אלא אמתלא, ושקר מוחלט כשהוא לעצמו. איך שהוא וילדי ישראל בטלים מלימוד תורה רשמית; הכובש הפראי נהנה מזה, ובטוח הוא שהולך וגדל דור פרא, ללא תורה וללא חינוך. אבל אין זה אלא שמחת שוא. ילדינו לומדים — אבל בצנעה. דורות שלמים הורגלו לתורה הצנועה ואין לכלוא את הרוח של עם שלם. במקום בתי-ספר לקליים נוצרו קומפלטים ביתיים, קומפלטים שמספר תלמידיהם מגיע עד עשרה, ובאיזה חדר צדדי, על ספסלים ארוכים, על יד שולחנות כמנהג מלמדינו משכבר הימים ויושבים תיגוקות של בית רבן ובהבל פיהם מוריהם מתקיימים ומתפרנסים.

15.VI.42

כאשר ינטו צללי הערב על פני שמי הגיטו — מתחיל פחד חודר בכל חללו. משעת העוצר המרצחים מתחילים שטים ועוברים לארכו ולרחבו לצוד ציד. בני הגיטו בטוחים שאיזו עשרות איש יפלו לפי חרב הנאצי במשך הלילה, אלא שאין איש יודע אם גם הוא יהיה בנופלים בלילה זה, או שמותו נדחה לאיזה זמן. שכל אחד מוכן ומזומן למיתת יריה מידי הנאצי באחד הלילות — בזה אין כל ספק. משרד בית הקברות הוא המקור הכי נאמן למספר חללי היריה הלילית; והנה אין לך יום שלא יובאו לקבורה איזו עשרות חללי ירייה; וחללי ירייה אינם אלא מעשה ידי הנאצי, כי זולתו אין איש בכל העיר שימצא בידו כלי-זין לירייה.

כאמור, קשה למצוא שיטה ברורה בנוגע לבחירת הקרבנות. היהודים אמנם עמלים למצוא איזו שיטה בכל הרציחות האלה בכדי להפיג קצת את פחד לבם; אבל אין הפרטים מתאימים לשום שיטה. כאן מומתים מברייחים וכאן — אינטליגנטים מדופלמים, או באי כחה של הפיננסייה היהודית שאין להם שום מגע ומשא עם ההברחה.

בין כה וכה אחריתכם ליפול בחרב הנאצי.

מומי לב! היש טעם למותכם?

17.VI.42

הנאציזם דן אותנו למיתה. בגאותו ובטיטומו אינו מעלים את הדבר. אדרבה, הוא מכריז ומודיע, שזהו פסק דין החלטי שלא ישוב ריקם. והדבר ברי

בעינינו שאם תהיה לו היכולת יוציא את הפסק אל הפועל. ובכן, אנחנו מחכים למות —

אבל עד שאנחנו חיים אנחנו זקוקים לכל צרכי החיים. לא רק המת נשכח מן הלב; אף המוות בכלל שיכחה. אין חיים בלי תנועה, בלי שאיפה ובלי תאוות; וכשאתה שואף ומתאוה אתה שקוע בראשך ורובך בכל הבלי החיים. המות נדחה אז מפני החיים.

אף בני הגיטו הנידונים למיתה רוצים ליהנות מן החיים כל זמן שעוד נשמתם בקרבם. אבל דא עקא שאסירי הגיטו מוגבלים ביכולתם ליצור את ההנאה שנפשם תכלה אליה. וכדרך הנאצי אנחנו משתמשים בתחליפים. אין לכלוא את התאוה האנושית.

הגיטו מוקף מכל צד חומת ימי הבונים. מהדר הטבע נמצא ברשותנו רק שריד אחד — תכלת השמים אשר ממעל לראשנו וגם זאת במידה מצומצמת. האופק הנשקף לעינינו מזכיר לנו שברחבי התולדה המשתרעת מחוץ לחומה נמצאים אילנות ושדות ניר נאים, יערות ונחלים, הרים ועמקים, המלאים זיו ומפיקים נגה, אבל אנחנו משלימים עם הרעיון שהמה אסורים לנו בהנאה. זה שלוש שנים שלא ראינו עשב בגידולו ופרחים בצמיחתם. אף בטרם שנדחקנו לתוך הגיטו נאסרה לנו הכניסה לתוך גני העיר. בגנים פנימה היתה רווחה ורחבות; רק ילדים אריים בודדים היו משחקים בשדירותיהם. ותינוקות ישראל, פעוטים נהדרים, ולא רק משה'לאך ושלמה'לאך בני ההמונים, אלא אף היעזשיקים והסאמקים בני האמידים, היו מוצאים להם מקום מנוחה למשחקיהם ולשעשועיהם על מדרכת-האבן שמאחורי הגדר, בתוך המולת הרחוב ובתוך עמודי האבק של הכרך הסואן והרועש.

משנדחקנו לתוך הגיטו הצר והמבויש הורחקנו אף "מאחורי הגדר". בתחום הגיטו אין אף גן אחד. ולא עוד אלא אף הגן הקראסיני שהנהו בלב הגיטו הוצא מתחומו והוקף חומת אבנים, המכסה מעינינו אף גופו של אילן. שודדנו מכל עץ ומכל פרח.

משראינו כי כך הוא — המצאנו לנו תחליפים. ראשית: הגנים האריים אשר בתחום הגיטו שהוזנחו מאת בעליהם הראשונים מפני שמוכרחים היו לעבור אל הרובע האריי. מספרם אמנם אינו רב ביותר אבל נמצאים במידה מספיקה. מהם שהיו עד כה ברשות העירייה; ומהם שהיו פתוחים על יד בתי-קפה אריים. מעתה עברו כלם לידי חוכרים יהודים. והם המה נאות-הדשא והקיטנית ממלאי מקומן של נאות הקיץ הכפריות אשר על "הליניע" האוטביצקית. היש בהם עץ? לא דואא! היש להם מרחב ודרור? לא מיגיה ולא מקצתיה! מגרשים שוממים ועירידים מוקפים וגדורים חומות גבוהות שמאחורי החצרות, או התקועים ברווח שבין בתי-החומה הפכו ל"גנים". ובני הגיטו יוצאים בהם ידי חובת "דאטשע". אמהות ותינוקות ממלאים אותם מפה לפה. בעד מקום לעריסה של תינוק משלמים חמשים זהוב לחודש; ואם מי שהוא מבני המשפחה מלבד האם, מלווה את העריסה או שבא לבקרה, הוא משלם תשלום נוסף בעד רשות הכניסה. זקנים ונמושות הרוצים קצת לנוח וליהנות מ"הדר הטבע" משלמים שני

זהובים ליום. הנוער המבוטל עורך בהם משחקים ושעשועים וממלא את „הגן“ עליונות ועליצות וקול ששון וקול שמחה נשמע בחללו.

ואת העיקר שכחתי:

„גני ילדים“ מביאים לשם את תינוקותיהם חניכיהם. קומפלטים ללמוד בשביל ילדים בגיל יותר קשיש לומדים בהם את שעוריהם. בקיצור: גירא בעיני הנאצי! אין עורק חיינו פוסק מדפוק. למודי חיים אנחנו; מומחים לאמנות החיים. הוא מה שאר הנביא:

— במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך!

11.vii.42

ספורי הפליט הכניסו בהירות בענין הכליון הפיסי שנגזר על כנסת ישראל בפולניה הנכבשה. עד כה ידענו שהפרוצס של הכליון הפיסי כבר התחיל; שהוא ישנו במציאות; שרובות יהודים כבר הובאו לקרבן על מזבח; אבל אופן התגשמותו היה מכוסה ערפל. הגולים האובדים צללו כעופרת במים אדירים וקולם לא נשמע עוד בין החיים. ומקורות אחרים היו סתומים וחתומים לפנינו. כשאין ודאות עוד מהבהבת תקווה בלב. מעתה — הכל ברור וסר כל ספק בנוגע לעתידנו.

וזהו עתיד איום ונורא. קשה המיתה; קשים הימנה הרגעים שלפני המיתה; ועוד יותר קשה מהם המצב הפסיכי של הנידון למיתה המוכרחת לבוא אלא שזמנה בלתי קבוע. שבט יהודי שלם נידון למיתה, אלא שכל אחד צריך לחכות עד שיבוא תורו. החיים נעשים או קשים מנשוא. החשק לחיים אמנם דווקא אז הולך ומתגבר; אבל הפעילות באותם החיים הזמניים, שימיו או שבועותיו ספורים, הולכת ומשתתקת. אמנם אין מצב פסיכי זה נותן את אותותיו בהמוני הגיטו. עוד בערבי מיתתם הם שקועים בראשם ורובם „בעסקיהם“, כביכול ובהולים על ממונם כאילו עוד חיים ארוכים לפניהם והוריו משתכר. אבל החוגים המשכילים שעיניהם בראשם מתהלכים כאבלים. אמנם אין זה הנסיון הראשון בתולדות ישראל של כליון פיסי. בכל דור ודור קמו עלינו לבלותנו. אבל לא הרי הנסיונות הידועים לנו מתולדתנו כהרי הנסיון הנוכחי. אינו דומה כליון פיסי שאינו אלא תוצאה מהתפרצות בת רגע ושל המונים גלהבים משוסים לרציחות ולשפיכת דמים לכליון פיסי שהפך להיות מטרה ממלכתית ושלשם הגשמתו נבנה אפאראט משוכלל שהכל נסדר בו במחשבה תחלה ועובד בקביעות ובטמפו שנקבע מראש. הרי זה משרד קטלני שידי גרמנים יצרוהו ויכוננהו. ויש להעמידו על חזקתו שבפעולתו הרצחנית אין מקריות וארעיות אלא שיטה מעובדת ומחושבת לכל פרטיה האיומים...

יום יום מובאים אל מחנה-הגולים גולים יהודים חדשים ויום יום מוצאים מתוכו מחנות חדשים הנמסרים לעבודת פרך ולחרבו של מלאך המות. חדשים לבקרים — אלה באים ואלה יוצאים „הבעטריעב“ הקטלני אינו פוסק אף ליום אחד. ואין זאת חלילה, עבודה רצחנית בלתי לגלית. אדרבה, הדבר הוכרו באזני כל באי תבל; נתקבל איפוא הכשר פורמלי.

21.VII.42

בחוצות הגיטו תשכל חרב. או לנו, כי אבדנו!

שלשום היתה מהומת הגירוש. אתמול נחו קצת הרוחות. והיום שוב מהומת החרב. יש סימנים לדבר, כי הכליון הפיזי שבעירות הקטנות התחיל פועל עוד לפני שנה מתחיל כעת להתגשם אף בגיטו הורשאי. הנישול החוקי לא הגיע למטרתו. הוא אמנם סייע והועיל לדילדול החמרי, אבל בני הגיטו שזרזים ופיקחים הם, והעיקר: שמסתפקים במועט הם היו חיים וקיימים אף בתנאי חיים רעים. היתה חששא מבוססת שעל אף כל הרדיפות החוקיות "יודא" יזכה להגיע לימים טובים מאלה ולראות במפלת הנאצי. ולפיכך — אין עצה אחרת אלא כליון פיזי. ויום כאותו שעבר עלינו היום מסייע הרבה להשגת מטרת הכליון. הפעם אין לנו עסק עם חוקים כתובים, עם תורה שבכתב כעין חוקי גירנברג. אלא עם מנהג אשכנז, עם הלך-נפש המני, שכל ז'נדרם וכל גסטפאי עושה על דעת עצמו, אבל בהתאם אל רוח-השנאה השוררת בחוגים הנאציים. הא לך עובדה: על יד חלוני ולנגד עיני אירעה. היא פגעה בעצבי כוועה השוברת את הגוף והנשמה יחד:

ברחוב נובוליפקי 17 יושב הד"ר שטיינקאלק. רופא פופולארי ובן אדם חשוב. נקי מכל חטא ומום אין בו. גבה קומה ורפרזנטטיבי, אחד מבני העלייה שבגיטו. לצערנו ולאסונו עזב את הבית בשעה בלתי מוצלחת. על יד השער 26 ברחוב קרמליצה השיגוהו מאחוריו ארבעה מרצחים, שני ציבילים מגזע גרמני (פאלקס' — דייטשען) ובלוויתם שני ז'נדרמים. אחד מהם בעט ברגלו בד"ר שטיינקאלק, כדרכו תמיד לעשות בגיטו. הד"ר הנעלב, שבפניו היתה ניכרת התמרמרות גדולה, פנה ושאל: — על מה זה ולמה תכוני? היש בי חטא?

מיד נצטווה על ידי אחד המרצחים להיכנס אל השער. ובהכנסו — שוב לא יצא: תיכף הוציא רובה ושלח חץ אל רקתו. בין-רגע והד"ר הנכבד נפח את נשמתו. אין זה אלא שצדיק היה אותו האיש: מיתה מהירה והלוויה רבת-עם. רחוב קרמליצקה הוא מרכז התנועה והיריות בעצם היום ולעיני אלפי עוברים ושבים משכו אליהן המון רב.

המרצח הלך לדרכו ומחה את פיו: לא פעל אוון; כי הלא יהודי הרג. אלה תולדות החנוך הנאציסטי!!

באותו היום הומת שוטר יהודי. הז'נדרם מצא בו איזה פסול. העונש בא תיכף לחטא ובלי פסק בית-דין, עד שהגיע למקום העונש נצטווה ללכת כשיריו חבוקות ותלויות על צווארו. אין זה חוק אף לא מנהג, אלא כך רצה הרוצח, מובטח לו שיקבל "ריטער קרייץ"...

ובנלבקי 13 הומת שוער הבית. ז'נדרם נאצי רדף אחרי איזה צעיר שהיה חשוד בעיניו. הנרדף התחמק מהרודף ונעלם לפי השערת הרוצח בחצרו רחבת-הידיים של הבית הנזכר. השוער הומת על שלא גילה את מקום מחבואו המדומה של הנרדף, נפש תחת נפש. ובחוצות הגיטו עברו כפעם בפעם מכונות שתפסו סתם יהודים; לא צעירים למחנות העבודה אף לא אנשים המוכשרים לעבוד איזו עבודה מסויימה, אלא סתם יהודים בעלי בתים, שמראיהם החיצוני ומלבושיהם

מעידים שעל סוג האמידים יחשבו. על טיפוסים כאלה שופך הנאצי את כל זעמו. האומללים נתפסו והובלו לאיזה מקום. בוודאי — למקום שמשם לא ישובו ובכן כלל גדול בגיטו; הנופל בידי הנאצי שוב אין הצלה מידו. שוב לא יזכו לראות באור החיים.

ושוב באותו היום: ברחוב חלודנא 20 הומתה משפחה שלימה בביתה. על דבר טרגדיה משפחתית זו אין לי ידיעות מדויקות. אבל העובדה כשהיא לעצמה אינה מוטלת בספק.

על יד הגשר שעל פרשת הרחובות ושעלאונא-חלודנא בדקו כל עובר ושב, כל עולה ויורד. מיד פסקה התנועה, כי כל אחד נמלט על נפשו. בין-רגע והרחוב נתרקן. הקצינים הנאציים נשארו מחוסרי עבודה. אבל בינתיים הספיקו לבדוק ולעכב עשרות איש ולהעלימם. הרי הם כאילו עברו ובטלו מן העולם. והסנסציה היותר גדולה: נאסרו התנינים הגדולים, אילי העם, אנשי שם קרואי מועד ביחוד מהעומדים בראש מחלקת ההספקה שעל יד הקהלה והמה: א. געפנער, וועליקובסקי, שטולצמאן ואחרים. אין ספק שזה סימן רע לנו. סימנים מבשרים רעה, כאלה נבאו בכל המקומות שהיו צפויים לגירוש. הגיטו נודעוץ. אבילות על כל פנים. כל אחד מרגיש שחיוו הם הפקר; שכפשע בינו ובין המות. נתמעטה התנועה ברחובות כדי שלא יזמין המקרה להיפגש עם המרצחים הנאציים שפגיעתם מות ואבדון. בתי הקפה נתרקנו; הגנים נסגרו. כל אחד חולף ועובר דרך הרחוב כצל. כל אחד מצטמצם בתוך עצמו שקומתו לא תהא בולטת יותר מדאי.

כל זה עבר עלינו בערב תשעה באב תש"ב.

22.VII.42

בליל זה יבכיון בני תש"ב

בחיי! חסר אונים הנני להחזיק עט ביד. אני כולי מזועזע וראשי כאוב. אני כולי שבור ורצוף, ומחשבותי מבלבלות. איני יודע במה להתחיל ובמה לסיים. ראיתי את ורשה היהודית במשך ארבעים שנה במאורעותיה השונים שאירעו לה, אבל פרצוף כזה עוד טרם היה לה. עדה שלמה בת ארבע מאות אלף איש נידונה לגלות. את אשר יגורנו בא לנו. להמונים היתה הרגשה אינסטינקטיבית שאיזה אסון נורא הולך ונחת על ראשם. החוגים הרשמיים שלנו כחשו בעיקר והעמידו כלפי הקהל פנים מאירים ושמחים; מה — גירוש ורשה? לא היו דברים מעולם! היהודים גוזרים על עצמם גזירות שאין להם שחר. הנאצי מקשיב אוזן להמדובר ביניהם וכן יעשה. אחזו בהערמה זו בכדי שלא להכניס בהלה, אבל כל זה לא הועיל. עוף השמים הולך את הקול וההמונים הרגישו שגירוש ממש לב עם יגיד לו. עוד בטרם שהדבקו מודעות-הגירוש בחוצות הגיטו ידענו, שדינן אותנו שלא בפנינו. בית הקהילה ברחוב גרזיבובסקי תוקף ז'נדרמים וסוגר בפני מבקרים מן החוץ. המועצה היהודית נכנסה לישיבתה האחרונה בענין הגירוש ובה השתתפו אף באי-כח „גסטפה“. ידענו לכוון אפילו את הרגע שבו הגזירה נחתמה. מאור הבוקר עד שעה מאוחרת בצהריים היו השעות היותר קשות בחיינו. שביב התקווה נתלבה ונדעך. בארבע הודבקו מודעות: גורלנו נחתך!

המודעה אישרה את אשר היה ידוע בלעדה; כי סימני הגירוש נתנו אותותיהם עוד לפני זה. המשטרה היהודית מוציאה את הגזירה אל הפעל; והיא בתוך עמה יושבת. הסימן הראשון היה בטול נקודות הפליטים. יש מהם שעוברים אל הגילגול השלישי. כשיות גאלמות הועברו למקום בלתי נודע. על הפלטפורמה ישבו לא בני אדם חיים אלא צללים. אלה המה שארית הפלטה של הטיפוס ושל הרעב. מעתה כבר פליטה לא תהיה להם. חרב הנאצי תעשה כליה. שהם הולכים למיתה — לית מאן דפליג.

הסימן השני — העברת האסירים מבית הסוהר היהודי שברחוב גנשה ושילוחם לצד מזרח.

גם הם הולכים למיתה.

הסימן השלישי — העברת כל מחלקות ביה"ח היהודי שהיו מפורזים במקומות שונים למקום מרכזי אחד, לביה"ח ברחוב לשנה. גם אלה הולכים למיתה.

ועוד סוג רביעי היה הראשון לגירוש: קבצני הרחוב! למאותיהם נתפסו והועברו בפלטפורמות. לאן? אין איש יודע, אבל כל אחד מבין: למחלקת המוות. צעקותיהם ויללותיהם הגיעו עד לב השמים, אבל מי שם לב לדמעות בשעת חרם כזו.

אני מסיים והולך למנוחת לילה. אבל זה יהיה ליל נדודי שינת הנני בין אלה שהגזירה חלה גם עלי. שום זכות מיוחדת אין לי. האומנם לא אזכה לסיים את מגילת יסורינו ברשימת נחמה?

23.VII.42

רשמי היום זקוקים לעטייומן. המה כבירים ועמוקים כל כך עד שאין שכחה חלה עליהם. מה שנחרת עמק עמק בנפש לא במהרה ישכח. ולפיכך לא יגרע מרעננותם אם אעלה אותם על הגליון מחר. היום נשמע מה בפי הנאצי? בהשואה אל גירוש לובלין הרי לפנינו דוקומנט ליברלי, אף כי בעצם קיומו אינו אלא אכזריות וברבריות שלא היו כמותן לעולמים.

ראשית הוא קובע לעקר שכל היהודים בלי הבדל מין וגיל מחוייבים להגר אל המזרח. ביתר דיוק: מהגרים אותם אף נגד רצונם.

אחר כך מובאים הסוגים שאין החיוב חל עליהם: יהודים העובדים בעסקים ואצל פירמות של ה"רייך". המובן כאן: בתי המלאכה, שאפין בלעז. שנית: פקידי המועצה היהודים וכל הסניפים העובדים מכחה. סעיף זה פוטר מהגירה פקידיים למאות ועם משפחותיהם אלפי איש. הוא כולל את המשטרה היהודית, את בתי החולים, את הטרנספר, את המחלקה להספקה, את בית-הקברות, את הפוסתה ואת הבתים. הרי זו ממלכה קטנה וסניפיה השונים ממלאים תפקידים ממלכתיים. סעיף אחד הוא תל שכל הפיות פונים אליו. בו נאמר:

(1) בתי מלאכה שבפיקוח הגרמנים.

(2) בווארשא היו בתים של כמה בנינים ובהם היו יותר מאלף נפשות

ולפיכך ארגנו "ועדי הבתים" לשם עזרה עצמית.